

Mila Dosković
Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet Niš
Master studije

UDK 159.942.2

Стручни рад

Примљен: 24. 02. 2011.

KOMBINACIJE OBRAZACA AFEKTIVNE VEZANOSTI U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Apstrakt

Ovo istraživanje se zasniva na teoriji afektivnog vezivanja Džona Bolbija i Meri Ejnsvort. Prikazano je shvatanje fenomena afektivnog vezivanja kod odraslih, naročito u okviru partnerskih odnosa, više različitih autora. U istraživanju je korišćen Upitnik za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti (Bartholomew & Shaver, 1988) koji sadrži 36 pitanja u formi sedmostepene skale procene. Ispitanici se svrstavaju u četiri obrasca partnerske afektivne vezanosti: sigurni, izbegavajući, preokupirani, bojažljivi. Cilj istraživanja je utvrditi da li postoji različita učestalost kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima i u kojoj je meri svaka kombinacija zastupljena. Takođe, korišćene su dve kontrolne varijable: dužina veze i zadovoljstvo vezom. Istraživanje je pokazalo da je najzastupljenija ona kombinacija u kojoj oba partnera pripadaju sigurnom obrascu partnerske afektivne vezanosti: u pogledu dužine veze ne postoji statistički značajna razlika između različitih kombinacija obrazaca partnerske afektivne vezanosti; dok u pogledu zadovoljstva vezom postoji statistički značajna razlika između nekih kombinacija obrazaca partnerske afektivne vezanosti. Ostaje potreba za daljim istraživanjima u ovoj oblasti i daljom proverom rezultata.

Кljučне речи: Afektivno vezivanje, partnerski odnosi, kombinacije obrazaca partnerske afektivne vezanosti

Uvod

Teorija afektivnog vezivanja je teorija o poreklu i prirodi čovekove osećajnosti. Nastala je kao rezultat saradnje engleskog psihoanalitičara Džona Bolbija i američkog razvojnog psihologa Meri Ejnsvort (prema Stefanović-Stanojević, 2005). Osnivača teorije afektivnog vezivanja interesovao je odnos majke i deteta, dakle, afektivno vezivanje je proučavano kao relaciona karakteristika. Danas se, međutim, i teorijski i empirijski, afektivna vezanost tretira kao individualno svojstvo, jer se tumači kroz pojam unutrašnjeg radnog modela. Prema teoriji afektivnog vezivanja, dete formira afektivnu vezu najpre sa osobom koja se njime bavi. Kroz odrastanje, ono vezu unosi u formi unutrašnjeg radnog modela, i to u obliku unutrašnjeg radnog modela sebe i unutrašnjeg radnog modela drugih. Prema Bolbiju (Bowlby 1969, 1982; prema Mikulincer, 2006) biološka funkcija sistema afektivnog vezivanja je da zaštiti osobu od opasnosti (naročito tokom ranog detinjstva) i to obezbeđivanjem održavanja blizine sa osobama koje pružaju brigu i podršku (figure afektivne vezanosti). Bolbi (Bowlby, 1969; prema Stefanović-Stanojević, 2005) govori o kvalitetu

interakcije, i to kao o kvalitetu sigurnosti odnosno nesigurnosti deteta u osobu koja se njime bavi. Kvalitet sigurnosti karakteriše decu koja traže i dobijaju zaštitu, osiguranje i prijatnost, koja istražuju samopouzdanje i optimistično, svesna podrške i dostupnosti onoga ko brine o njima. Nesigurni kvaliteti se razvijaju kada ponašanje afektivnog vezivanja naiđe na odbacivanje, nekonzistentnost ili pretnju. Negativne reakcije majke ova dca doživljavaju kao lični nedostatak. Ove Bolbijeve modele afektivne vezanosti preuzela je, ustanovila eksperimentalnom procedurom i značajno razradila Meri Ejnsvort (Ainswort, 1991; prema Stefanović-Stanojević, 2005). U prvoj klasifikaciji individualnih razlika ona definiše tri tipa afektivne vezanosti: nesigurana izbegavajuća, sigurna i nesigurana ambivalentna afektivna vezanost. Kasnije je dodat još jedan tip afektivne vezanosti – nesigurno dezorganizovana (Ainswort & Eichberg, 1989, 1991; prema Stefanović-Stanojević, 2005).

Afektivna vezanost odraslih

Formiranje sistema afektivnog vezivanja odraslih je proces koji se odvija tokom vremena na više nivoa. Četiri faze u razvoju afektivnog vezivanja koje se javljaju kod dece mogu se prepoznati i kod stvaranja afektivne vezanosti odraslih, i to na bihevioralnom, fiziološkom, kognitivnom nivou i na nivou emocija. Te četiri faze su: faza pre afektivnog vezivanja (preattachment phase), faza afektivnog vezivanja u nastanku (attachment-in-the-making-phase), faza jasne afektivne vezanosti (clear-cut attachment phase) i ciljem korigovana faza (goal-corrected partnership) (prema Hazan et al., 2006). Odojčetu je potrebno najmanje šest meseci da se veže za osobu koja se njime bavi, pa se pretpostavlja da je potrebno makar ovoliko vremena i za nastanak afektivne vezanosti odraslih. Transformacija partnera u figuru afektivne vezanosti je postepeni proces i zavisi od stepena u kome ta osoba funkcionise kao meta očuvanja blizine, kao sigurno sklonište i kao sigurna baza (Ainswort, 1991; Hazan & Shaver, 1994; Hazan & Zeifman, 1999; prema Mikulincer, 2006). Ove funkcije su najčešće prisutne u dugotrajnim, veoma posvećenim vezama.

Bolbi smatra da su ljubavne veze prototip afektivne vezanosti u odraslom dobu, i kaže da se formiranje odraslog sistema afektivne vezanosti, u smislu subjektivnog doživljaja, opisuje kao zaljubljanje (Bowlby, 1979; prema Hazan et al., 2006). On je pretpostavio da sa stvaranjem partnerskih emotivnih odnosa u odraslom dobu, emotivni partneri preuzimaju poziciju primarnih figura vezanosti. Sistem afektivnog vezivanja kod odraslih je i dalje aktivan u vidu potrebe za obezbeđivanjem bliskosti sa onom osobom za koju smo vezani, smatra Meri Ejnsvort (prema Stefanović-Stanojević, 2005).

Osnovna razlika između odraslog i dečijeg sistema afektivnog vezivanja je da je bihevioralni sistem afektivnog vezivanja kod odraslih recipročan. Osim toga, partnerske veze pored bihevioralnog sistema afektivne vezanosti uključuju i bihevioralne sisteme brizi i seksa (Bowlby, 1969, 1982; prema Mikulincer, 2006). Integracija ovih sistema podrazumeva dinamičku koordinaciju i njihovu usmerenost na jednu osobu, romantičnog partnera. Ljubav je dinamičko stanje koje uključuje potrebe i kapacitete oba partnera za afektivno vezivanje, briznost i seks. Svaki sistem ima različitu funkciju i razvojnu putanju, i mada sistemi deluju jedni na druge na različite načine, oni se koncipiraju kao posebni. Pretpostavka je da će se ova

tri sistema ponašanja organizovati unutar osobe na način koji odražava iskustva u attachment odnosima. Optimalno funkcionisanje sistema afektivnog vezivanja, brižnosti i seksa olakšava formiranje i održavanje stabilnih i obostrano zadovoljavajućih veza (Hazan & Shaver, 1987; Shaver & Hazan, 1988; Shaver et al., 1988; prema Mikulincer, 2006). S druge strane, loše funkcionisanje ovih sistema stvara tenzije i konflikte u vezi, nezadovoljstvo, nestabilnost i često dovodi do raskida veza. Relacioni i faktori interakcije takođe utiču na funkcionisanje različitih bihejvioralnih sistema.

Primarne strategije *afektivnog vezivanja* kod odraslih ne zahtevaju nužno stvarna ponašanja traženja blizine. Umesto toga, osećanje sigurnosti se može postići aktivacijom mentalnih reprezentacija partnera koji pružaju zaštitu i brigu, ili čak aktivacijom self-reprezentacija u vezi sa partnerima (Mikulincer & Shaver, 2004; prema Mikulincer, 2006). Dobro funkcionisanje sistema afektivne vezanosti je neophodno za formiranje zadovoljavajućih bliskih odnosa, za održavanje pozitivnog afektivnog tona i stabilnosti (Bowlby, 1979; prema Mikulincer, 2006). Svaka interakcija u kojoj partner pomaže u ublažavanju uznemirenosti i vraćanju osećanja sigurnosti potvrđuje adaptivne prednosti bliskosti i jača afektivnu vezanost s partnerom. Na ovaj način se postepeno utvrđuje osećanje sigurnosti specifično za određenu vezu. Negativne posledice disfunkcije sistema afektivne vezanosti javljaju se kada figure afektivne vezanosti ne uspeju da obezbede osećanje zaštite i sigurnosti (Cassidy & Kobak, 1988; Main, 1990; Mikulincer & Shaver, 2003; prema Mikulincer, 2006). Tada je uznemirenost (koja je aktivirala sistem) pogoršana ozbiljnim sumnjama i strahovima u vezi sa mogućnošću uspostavljanja osećanja sigurnosti. Ove brige mogu držati sistem afektivne vezanosti u stalno aktivnom stanju, što dovodi do preokupiranosti pretnjama i potrebom za zaštitom i drastično remeti funkcionisanje drugih bihejvioralnih sistema. Pošto primarne strategije afektivne vezanosti nisu ispunile svoj cilj usvajaju se sekundarne strategije. Autori navode dve sekundarne strategije afektivne vezanosti: hiperaktiviranje i deaktiviranje sistema afektivne vezanosti. Hiperaktiviranje sistema afektivne vezanosti se manifestuje kroz zahtevanje pažnje, ljubavi i podrške od figure afektivne vezanosti, povećanu privrženost i zavisnost od partnera. S druge strane, cilj strategije deaktiviranja sistema afektivne vezanosti je izbegavanje frustracije i bola prouzrokovanih nedostupnošću figure afektivne vezanosti. Javlja se poricanje potreba za afektivnom vezanošću, izbegavanje prisnosti i zavisnosti u vezama, distanciranje od drugih.

Sistem brižnosti odnosi se na širok spektar ponašanja, koja su odgovor na ponašanje afektivne vezanosti i signale potrebe druge osobe. Cilj je smanjenje patnje druge osobe ili pomaganje njenog rasta i razvoja (Bowlby, 1969, 1982; prema Mikulincer, 2006). U partnerskim vezama sistem brižnosti jednog partnera trebalo bi da se automatski aktivira ponašanjem afektivne vezanosti drugog partnera ili signalima potrebe (Mikulincer, 2006). Dobro funkcionisanje sistema brižnosti u partnerskim vezama ima važne implikacije za zadovoljstvo vezom i stabilnost veze. Disfunkcije sistema brižnosti (propust da se sa empatijom odgovori na partnerove potrebe i da se pomogne partneru da efikasno ublaži uznemirenost) glavni su izvori tenzija i konflikata u vezi; zatim, briga, negativnih stavova i destruktivnog ponašanja. Disfunkcije sistema brižnosti mogu takođe da izazovu hiperaktiviranje ili deaktiviranje ovog sistema. Po Bowlbyju (Bowlby, 1969, 1982; prema Mikulincer, 2006), aktiviranje sistema afektivnog vezivanja inhibira aktivaciju drugih bihejvioralnih sistema, uključujući i sistem brižnosti. Prema tome, tek pošto se osoba osaća dovoljno sigurno

no ona može da usmeri pažnju na potrebe drugih i da pruži emotivnu podršku. Pra-teći Bolbijevo rezonovanje Šejver i Hazan su postavili hipotezu o tome kako stilovi afektivne vezanosti mogu da utiču na funkcionisanje sistema brižnosti (Shaver & Hazan, 1988; prema Mikulincer, 2006). Tako će sigurno afektivno vezane osobe pružiti odgovarajuću i efektivnu negu partneru koji za tim ima potrebu, dok će osobe nesigurnih obrazaca afektivne vezanosti imati poteškoća u pružanju nege na osetljiv i responzivan način. Osobe sigurnog tipa afektivne vezanosti imaju osećanje odgovornosti za blagostanje drugih i drugima pružaju podršku i pomoć iz altruističkih razloga (Collins et al., 2006). Osobe izbegavajućeg tipa afektivne vezanosti, koje hronično pokušavaju da se distanciraju od partnera i od signala potrebe i patnje, biće manje sposobne ili voljne da pruže brižnost i ispoljiće manje saosećanja prema partneru. Za ove osobe je manje verovatno da će razviti osećanje odgovornosti za blagostanje drugih i često pružaju pomoć iz relativno egoističnih razloga (Collins et al., 2006). Osobe preokupiranog stila afektivne vezanosti, koje teže da što više povećaju bliskost sa partnerom, hronično su frustrirane zbog sopstvenih potreba za sigurnošću i kao reakcija na tuđe patnje kod njih se javlja uznemirenost i žalost. Rezultat toga je neosećajna, nametljiva i neefektivna briga. Kod njih hiperaktiviranje sistema afektivnog vezivanja dovodi do hiperaktiviranja sistema brižnosti.

Glavna funkcija *sistema seksa*, sa evolucione tačke gledišta, jeste prenos gena na sledeću generaciju. Polni odnos obuhvata niz aktivnosti koje zahtevaju koordinaciju motiva i odgovora partnera. Pod pritiskom selekcije, tokom evolucije su stvorena funkcionalna ponašanja i psihološki mehanizmi (primarne strategije bihevioralnog sistema seksa) koji rešavaju adaptivne probleme vezane za reprodukciju (Buss & Kenrick, 1998; prema Mikulincer, 2006). Sistem seksa igra važnu ulogu u stvaranju i održavanju zadovoljavajućih, dugotrajnih veza. Seksualne interakcije u kojima oba partnera zadovoljavaju svoje potrebe dovode do pozitivnih emocionalnih reakcija (ljubav, uzbuđenje, vitalnost, zahvalnost i opuštanje) i doprinose stabilnosti i zadovoljstvu vezom (Sprecher & Cate, 2004; prema Mikulincer, 2006). Disfunkcije sistema seksa glavni su izvori konflikata u vezi, dovode u sumnju ljubav prema partneru, povećavaju interes za alternativne seksualne partnere i sve ukupno dovode do razaranja afektivne vezanosti i veze. Kao i kod druga dva bihevioralna sistema, disfunkcije mogu dovesti ili do hiperaktiviranja ili do deaktiviranja sistema. Šejver i Hazan su razvili hipoteze o odnosu sistema afektivne vezanosti i sistema seksa (Shaver & Hazan, 1988; prema Mikulincer, 2006). Osobe sigurnog stila afektivne vezanosti teže obostranom zadovoljstvu i prisnosti, uživaju u seksu i predusretljivi su prema partnerovim seksualnim potrebama. Adolescenti sigurnog obrasca afektivne vezanosti u seksualne odnose stupaju prvenstveno da bi iskazali ljubav prema partneru (Tracy et al., 2003; prema Mikulincer, 2006). S druge strane, osobe preokupiranog stila afektivne vezanosti, koje su usmerene na traženje zaštite i sigurnosti, imaće problema za uspostavljanje relativno mirnog i sigurnog stanja uma što je potrebno za uzajamno seksualno zadovoljstvo. Adolescenti preokupiranog obrasca afektivne vezanosti prvenstveno stupaju u seksualne odnose da bi izbegli napuštanje (Tracy et al., 2003; prema Mikulincer, 2006). Za osobe izbegavajućeg stila afektivne vezanosti, koje favorizuju emocionalnu distanciranost, zajedničko istraživanje seksualnih zadovoljstava sa partnerom predstavlja rizik za psihološku prisnost i ranjivost. Zbog toga se ove osobe mogu osećati veoma nelagodno prilikom seksualnih odnosa. Adolescenti izbegavajućeg stila afektivne vezanosti pokazuju relativno slab seksualni nagon, manje je verovatno da uživaju u seksu

i više su motivisani svojom reputacijom u društvu nego potrebama partnera (Tracy et al., 2003; prema Mikulincer, 2006).

Sve češće se u literaturi govori o *markerima odraslog afektivnog vezivanja* (prema Hazan et al., 2006). Markere odraslog afektivnog vezivanja možemo naći na nivou ponašanja, na fiziološkom nivou, na nivou kognicije i emocija.

Na *nivou ponašanja*, fenomeni nazvani očuvanje blizine, protest odvajanja, sigurna baza, sigurno sklonište, koji su otkriveni kod dece, mogu se naći i u većini ljubavnih veza (Weiss, 1982; prema Stefanović-Stanojević, 2005). Više autora je u istraživanjima pokazalo da ljudi u situacijama koje izazivaju anksioznost, kao što je stvarno ili očekivano razdvajanje od partnera, ispoljavaju neki od ovih fenomena afektivnog ponašanja prema svom ljubavnom partneru (Fraleay & Shaver, 1998; Simpson et al., 1992; Vormbrock, 1993; prema Hazan et al., 2006). Ponašanje osoba različitih stilova afektivne vezanosti u ovim situacijama je različito: osobe preokupiranog stila više traže blizinu, kontakt i utehu, dok osobe izbegavajućeg stila što su više pod stresom pokazuju manje traženja blizine i utehe.

Hofer (Hofer, 1987; prema Hazan et al., 2006) govori o značaju afektivne vezanosti za organizaciju i regulisanje bihevioralnih i *fizioloških sistema*, a kao dokaz navodi dezorganizaciju ovih sistema usled dugoročne razdvojenosti od primarne figure afektivne vezanosti. Postoje dokazi da su aktivnosti hipotalamusa i autonomnog nervnog sistema uključeni u procese afektivnog vezivanja i ponašanja (Carter, 1998; Carter et al., 1997; Hennessy, 1997; prema Hazan et al., 2006). Takođe, smatra se da je proces formiranja sistema afektivnog vezivanja i kod dece i kod odraslih posredovan hormonom oksitocinom (Uvnas-Moberg, 1994, 1998; prema Hazan et al., 2006).

Na *kognitivnom nivou*, govori se o postojanju mentalnih reprezentacija primarnih i sekundarnih figura afektivne vezanosti. Kako pojedinci sazrevaju oni postaju manje zavisni od fizičkog prisustva figura afektivne vezanosti i sve više se oslanjaju na njihove mentalne reprezentacije. Korišćenjem zadatka leksičke odluke i paradigme kognitivnog primovanja, testirana je hipoteza da će aktiviranje sistema afektivnog vezivanja preko pretnje povećati pristupačnost mentalnih reprezentacija figura afektivnog vezivanja (Mikulincer et al., 2002; prema Hazan et al., 2006). Rezultati su potvrdili glavnu hipotezu: ispitanici su brže prepoznali kao reči imena osoba koje su naveli kao figure afektivnog vezivanja ako im je prethodila preteća, a ne neutralna, reč prim. Drugi kognitivni metod za istraživanje odrasle afektivne vezanosti je baziran na kliničkom konceptu transferencije, prenosa (Andersen & Glassman, 1996; Andersen et al., 1997; prema Hazan et al., 2006). Po ovom konceptu mentalne reprezentacije važnih interpersonalnih odnosa utiču na način obrade informacija o novoj osobi, što su autori u svom istraživanju i pokazali.

Emocije su po svojoj prirodi višekomponentni procesi (Frijda & Mesquita, 1998; prema Hazan et al., 2006). Većina podrazumeva određeni nivo kognitivne procene, takođe imaju i fiziološku i ponašajnu komponentu, pa se zbog toga emocionalni markeri odraslog afektivnog vezivanja mogu naći u bihevioralnim, kognitivnim i fiziološkim indikatorima. Funkcija afektivnih veza je da moduliraju emocionalna stanja pojedinaca tako da smanjuju anksioznost i povećavaju sigurnost. Primarni izvor osećanja sigurnosti je opažanje da su figure afektivnog vezivanja pristupačne i prijemčive, a primarna strategija za postizanje toga je očuvanje blizine sa njima (Sroufe & Waters, 1997; prema Hazan et al., 2006).

Sa evolucionog aspekta, ljudi su jedna od retkih vrsta sisara koja pokazuje afektivno vezivanje u partnerskim vezama (Brumbaugh & Fraley, 2006). Autori su operacionalizovali veze koje uključuju afektivnu vezanost kao socijalno monogamne veze, koje karakteriše očuvanje blizine među partnerima i protest odvajanja. Autori navode *tri hipoteze o evoluciji ljubavi*: 1) hipoteza o očinskoj nezi i brižnosti, 2) hipoteza o razvojnoj nezrelosti–neotenijski i 3) hipoteza o prikrivenoj ovulaciji.

Prema hipotezi o očinskoj brižnosti, veza koja se razvija između partnera može unaprediti sposobnosti odojčeta pošto obezbeđuje dodatan izvor zaštite i nege (Belsky, 1999; Fraley & Shaver, 2000; Gubernick, 1994; Hazan & Zeifman, 1999; Mellen, 1981; prema Brumbaugh & Fraley, 2006). Saglasno ovoj, hipotezi afektivna vezanost partnera omogućila je da očeви imaju veću ulogu u brizi o potomstvu, što je od izuzetnog značaja s obzirom na to da se ljudi rađaju bez sposobnosti da se sami hrane, štite i brane. Neki autori zastupaju tezu da je napor oko brige o potomstvu u funkciji obezbeđivanja dodatnog seksualnog pristupa (Seyfarth, 1978; Smuts & Gubernick, 1992; prema Brumbaugh & Fraley, 2006). Činjenica da se u proseku najveći broj razvoda dešava posle četiri godine braka, podržava hipotezu da partnerska veza postoji da bi potpomogla odgoj deteta u najosetljivijim godinama (Fisher, 1992; prema Brumbaugh & Fraley, 2006). S obzirom na to da potomci imaju veću šansu da dožive odraslo doba ako se o njima staraju oba roditelja, moguće je da su pritisci selekcije olakšali stvaranje afektivne vezanosti među partnerima.

Hipoteza o razvojnoj nezrelosti–neotenijski počiva na ideji da su promene u tajmingu razvojnih promena jedan od glavnih mehanizama evolucije. Tajming fizičkog razvoja je kod ljudi odložen zbog kompleksnosti mozga. Kako bi se olakšalo razvijanje ljudskog mozga, neophodno je da bebe dođu na svet nezrele i da provedu dosta vremena u razvoju van materice. Prema ovoj hipotezi (Fraley & Shaver, 2000; prema Brumbaugh & Fraley, 2006), postojanje afektivne vezanosti kod odraslih ljudi je još jedan primer odloženog sazrevanja.

Prema hipotezi o prikrivenoj ovulaciji, prelazak sa spoljašnjih znakova estrusa na skrivenu ovulaciju imao je ključnu ulogu u razvoju monogamije kod ljudi (Alexander & Noonan, 1979; Strassman, 1981; Turke, 1984; prema Brumbaugh & Fraley, 2006). Zbog ove promene muškarci su bili primorani na stalno nadgledanje kako bi obezbedili izvesnost očinstva, a njihova stalna prisutnost je posledično pomogla razvoj partnerskih veza. Ovo je mogla biti dobitna situacija za oba pola. Žene dobijaju više podrške, zaštite i drugih resursa, a muškarci obezbeđuju izvesnost očinstva.

Obrasci partnerske afektivne vezanosti

Individualne razlike u ponašanju afektivnog vezivanja odraslih su posledica očekivanja i verovanja koje su ljudi stvorili o sebi samima i sopstvenim bliskim vezama na osnovu svojih afektivnih veza u prošlosti. Ljudi grade nove odnose oslanjajući se prvenstveno na prethodna očekivanja. Oni koriste ove radne modele da protumače ciljeve i namere svojih partnera. Uticaj radnih modela je preko kognitivne, bihevioralne i emocionalne sfere. Značajna iskustva u vezama i drugi bitni događaji u životu mogu da izmene organizaciju afektivne vezanosti. Do tih promena dovode nepotvrđena očekivanja osobe u pogledu značajnih događaja u socijalnom kontekstu.

Hazan i Šejver su napravili test koji je predstavljao tri kategorijalnu meru stila afektivne vezanosti: sigurni, preokupirani i izbegavajući stil (Hazan & Shaver, 1987;

prema Mikulincer, 2006). Kim Bartholomeu je uradila reviziju Hazanovog i Šejverovog testa (prema Stefanović-Stanojević, 2005). Ona je izjave koje predstavljaju tri obrasca afektivnog vezivanja dala u neizmenjenoj formi, a subjekti su koristili skale da pokažu u kojoj meri se svaka od izjava odnosi na njih. U osnovi je pretpostavka da različiti delovi u svakom opisu ponašanja afektivnog vezivanja formiraju različitu celinu. Ona je formulisala četvorokategorijalan model vezanosti adolescenata i odraslih. Model je izveden iz Bolbijeve pretpostavki o tome da postoje dva tipa unutrašnjih radnih modela vezanosti – model sebe i model drugog i da svaki od njih može biti pozitivan ili negativan. Faktorskom analizom Kim Bartholomeu (prema Stefanović-Stanojević, 2005) identifikovala je dimenziju odbacivanja i dimenziju anksioznosti koje su u osnovi ovih modela. Dimenzija odbacivanja reprezentuje unutrašnji radni model drugih, bipolarna je i upoređuje aspekte sigurnih i izbegavajućih opisa. Dimenzija anksioznosti reprezentuje unutrašnji radni model sebe i bavi se centralnim temama ambivalentnog ponašanja.

Ukristanjem dobijenih dimenzija i modela dobiju se četiri glavna stila vezanosti: izbegavajući, sigurni, preokupirani i bojažljivi obrazac partnerske afektivne vezanosti.

Izbegavajući obrazac partnerske afektivne vezanosti karakteriše negativan model drugih i odbrambeno pozitivan model sebe. Ove osobe vide sebe toliko superiornim da ih to onemogućava u razvijanju kvalitetnih partnerskih odnosa. Zbog negativnih očekivanja koje imaju u odnosu na druge, osobe ovog tipa afektivne vezanosti izbegavaju bliskost sa ljudima, ali održavaju osećaj sopstvene vrednosti odbrambeno negirajući vrednost bliskih odnosa i naglašavajući značaj nezavisnosti. U partnerske veze ulaze retko i bez očekivanja ili su im partnerske veze česte, površne i kratkotrajne.

Sigurni obrazac partnerske afektivne vezanosti određuje pozitivan model sebe i pozitivan model drugih. Dobra slika i o sebi i o drugima daje šansu osobama ovog tipa da grade autentične, otvorene partnerske odnose. Kod ovih osoba postoji prijetnost zbog ostvarivanja bliskosti u partnerskim odnosima. Otuda se njihove partnerske veze odlikuju poverenjem i postoji ravnoteža između potrebe za pripadanjem i potrebe za autonomijom.

Preokupirani obrazac partnerske afektivne vezanosti je određen negativnim modelom sebe i pozitivnim modelom drugih. Osobe ovog tipa polaze sa pozicije sopstvene manje vrednosti. U partnersku vezu se investiraju preterano, očekujući da će kvaliteta partnera (pozitivan model drugih), a na osnovu intenzivne vezanosti nadoknaditi njihove lične manjkavosti. Njihove partnerske veze sklone su simbiozi, dramatične su i često upakovane u romantičnu priču o pravoj ljubavi koja ne zna za granice.

Bojažljivi obrazac partnerske afektivne vezanosti definisan je negativnim modelom sebe i negativnim modelom drugih. Osobe sa bojažljivim stilom vezanosti visoko su zavisne od drugih, jer kroz odnos sa drugima traže potvrdu sopstvene vrednosti. Istovremeno imaju negativna očekivanja od drugih, te su sklone izbegavanju bliskosti, da bi izbegle bol zbog potencijalnog gubitka i odbacivanja. Posledično njihove partnerske veze su retke ili haotične.

Svaki od ova četiri stila afektivne vezanosti može u svakoj osobi biti zastupljen u različitoj meri. Ovo je bio teorijski koncept na osnovu kojeg je K. Bartholomeu razradila upitnik o bliskim vezama (Close Relationships Questionnaire) u kome se na osnovu 36 „self report“ ajtema dobija skor ispitanika na dimenzijama izbegavanja i anksioznosti, a preko odnosa ovih dimenzija ispitanici se svrstavaju u jednu od četiri kategorije partnerskog afektivnog vezivanja. Upravo ovaj upitnik je korišćen i u ovom istraživanju.

Istraživači koji se bave opservacijom partnerskih veza uočavaju povezanost između usamljenosti i nemanja partnerskih veza, postojanja hladnih ili previše komplikovanih veza sa neadekvatnim odnosima sa roditeljima u detinjstvu. Istraživanja pokazuju da su nesigurni obrasci afektivne vezanosti povezani sa niskim nivoima stabilnosti veze, zadovoljstva i prilagođavanja, i kod venčanih i kod parova koji se zabavljaju (Mikulincer et al., 2002; prema Mikulincer, 2006). Takođe, nesigurni obrasci afektivne vezanosti povezani su sa nižim nivoima intimnosti, privrženosti, poverenja i posvećenosti (Collins & Read, 1990; Shaver & Brennan, 1992; Simpson, 1990; prema Mikulincer, 2006), kao i sa destruktivnim emocionalnim reakcijama i maladaptivnim strategijama za razrešavanje konflikata (Rholes et al., 1999; Scharfe & Bartholomew, 1995; prema Mikulincer, 2006). Postoje dokazi da su nesigurni obrasci afektivne vezanosti povezani sa negativnim očekivanjima o partnerovom ponašanju, kao i sa neodgovarajućim interpretacijama partnerovog negativnog ponašanja (Collins, 1996; Mikulincer, 1998; prema Mikulincer, 2006). Generalno, nađeno je da sigurni obrazac afektivne vezanosti korelira pozitivno, a nesigurni obrasci koreliraju negativno, sa zadovoljstvom vezom i drugim aspektima kvaliteta veze (Collins & Read, 1990; Simpson, 1990; prema Banse, 2004). Najzadovoljniji su parovi u kojima je bar jedan od partnera sigurno afektivno vezan, i oni koji imaju sličan stil vezivanja, odnosno slična očekivanja od partnerskog odnosa.

Rezultati istraživanja sa bračnim parovima (Banse, 2004) pokazali su da je kod oba supružnika sigurni obrazac afektivne vezanosti pozitivno koreliran sa sigurnim, a negativno koreliran sa nesigurnim obrascima, dok su nesigurni obrasci afektivne vezanosti pozitivno korelirani sa nesigurnim obrascima. Sigurni obrazac afektivne vezanosti bio je u pozitivnoj, a nesigurni obrasci u negativnoj korelaciji sa bračnim zadovoljstvom. Rezultati su pokazali da se zadovoljstvo vezom može objasniti stilom afektivne vezanosti oba partnera i njihovom kombinacijom.

U istraživanju Tatjane Stefanović-Stanojević iz 2001. godine (prema Stefanović-Stanojević, 2005) o zastupljenosti određenih kombinacija obrazaca afektivnih veza kod parova studenata Niškog univerziteta, pokazala se sledeća učestalost kombinacija:

- sigurni obrasci i kod momka i kod devojke (58.7%),
- izbegavajući kod momka i sigurni kod devojke (12.32%),
- sigurni kod momka i izbegavajući kod devojke (10.45%),
- preokupirani kod momka i sigurni kod devojke (8.5%),
- izbegavajući kod momka i bojažljivi kod devojke (4.75%),
- sigurni kod momka i bojažljivi kod devojke (3.33%).

Kombinacije oba bojažljiva ili oba izbegavajuća obrasca nisu registrovane.

Metod

Problem, ciljevi i hipoteze istraživanja

Problem ovog istraživanja je ispitivanje učestalosti kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima kod studenata Niškog univerziteta.

Cilj istraživanja je utvrditi da li postoji različita učestalost kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima i u kojoj je meri svaka kombinacija zastupljena. Dalje, utvrditi da li postoji razlika u dužini veze i zadovoljstvu vezom između različitih kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima.

Hipoteza je da postoji različita učestalost kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima. Pretpostavka je da će redosled frekvencija kombinacija partnerskih obrazaca (počev od najveće) biti sledeći: sigurni afektivni obrazac i momka i devojke, izbegavajući kod momka i sigurni kod devojke, sigurni kod momka i izbegavajući kod devojke, preokupirani kod momka i sigurni kod devojke, izbegavajući kod momka i preokupirani kod devojke, sigurni kod momka i preokupirani kod devojke. Pretpostavka je da se ne javljaju kombinacije oba preokupirana ili oba izbegavajuća obrazaca afektivnog vezivanja. Sledeća hipoteza je da postoji razlika u dužini veze i zadovoljstvu vezom između kombinacije sigurnog afektivnog obrasca oba partnera i svih ostalih kombinacija afektivnih obrazaca.

Uzorak

Prigodan uzorak ispitanika sastavljen od 35 heteroseksualnih parova studenata Univerziteta u Nišu, koji nisu u braku.

Instrument

Upitnik za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti (Bartholomew & Shaver, 1988) – sadrži 36 pitanja u formi sedmostepene skale procene.

Upitnik operacionalizuje dve dimenzije – odbacivanje i anksioznost. Dimenzija odbacivanja reprezentuje unutrašnji radni model drugih. Bipolarna je i upoređuje aspekte sigurnih i izbegavajućih opisa. Dimenzije anksioznosti reprezentuje unutrašnji radni model sebe i bavi se centralnim temama ambivalentnog ponašanja. Preko odnosa ovih dimenzija svrstavamo ispitanike u četiri obrasca partnerske afektivne vezanosti koji mogu biti zastupljeni u različitoj meri:

- *Izbegavajući obrazac partnerske afektivne vezanosti* karakteriše negativan model drugih i odbrambeno pozitivan model sebe, ili niska anksioznost i visoko izbegavanje.
- *Sigurni obrazac partnerske vezanosti* određuje pozitivan model sebe i pozitivan model drugih (niska anksioznost i nisko izbegavanje).
- *Preokupirani obrazac partnerske afektivne vezanosti* je određen negativnim modelom sebe i pozitivnim modelom drugih, ili visokom anksioznošću i niskim izbegavanjem.
- *Bojažljivi obrazac partnerske afektivne vezanosti* definisan je negativnim modelom sebe i negativnim modelom drugih, ili visokom anksioznošću i visokim izbegavanjem.

Pored ovog upitnika ispitanici su odgovarali i na pitanja o dužini veze i zadovoljstvu vezom (izraženo na skali od 1 do 7: 1–potpuno nezadovoljan, 2–uglavnom nezadovoljan, 3–više nezadovoljan nego zadovoljan, 4–nisam siguran, 5–više zadovoljan nego nezadovoljan, 6–uglavnom zadovoljan, 7– potpuno zadovoljan). Dužina veze i zadovoljstvo vezom tretirani su kao kontrolne varijable.

Rezultati

Najpre će biti prikazana učestalost različitih kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima, a zatim razlike u dužini veze i u zadovoljstvu vezom partnera.

Tabela 1. Učestalost kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima.

Kombinacije obrazaca	Frekvencija	Procenat (%)
sigurni – sigurni	16	45.71
sigurni – preokupirani	5	14.29
sigurni – izbegavajući	1	2.86
sigurni – bojažljivi	1	2.86
preokupirani – sigurni	4	11.43
preokupirani – preokupirani	3	8.57
preokupirani – izbegavajući	0	0.00
preokupirani – bojažljivi	1	2.86
izbegavajući – sigurni	1	2.86
izbegavajući – preokupirani	0	0.00
izbegavajući – izbegavajući	0	0.00
izbegavajući – bojažljivi	2	5.71
bojažljivi – sigurni	0	0.00
bojažljivi – preokupirani	0	0.00
bojažljivi – izbegavajući	1	2.86
bojažljivi – bojažljivi	0	0.00
Ukupno	35	100

Napomena: u koloni Kombinacija obrazaca prvi navedeni obrazac je za momka a drugi za devojkicu.

Najčešće zastupljena kombinacija obrazaca je *sigurni* i kod momka i kod devojkice (45.71%), što je i bila hipoteza ovog istraživanja. Sledeće nešto zastupljenije kombinacije obrazaca (preko 10%) su: sigurni obrazac kod momka i preokupirani kod devojkice, zatim preokupirani obrazac kod momka i sigurni kod devojkice. Nije bilo sledećih kombinacija: preokupirani kod momaka i izbegavajući kod devojkice, izbegavajući kod momaka i preokupirani kod devojkice, izbegavajući obrazac kod oba partnera, bojažljivi kod momaka i sigurni kod devojkice, bojažljivi kod momaka i preokupirani kod devojkice, kao i bojažljivi kod oba partnera. Rezultati ovog istraživanja su u saglasnosti sa rezultatima istraživanja Stefanović-Stanojević u pogledu najčešće zastupljene kombinacije (sigurni obrazac kod oba partnera) i u pogledu nepostojanja kombinacije oba bojažljiva ili oba izbegavajuća obrasca afektivne vezanosti partnera.

Za analizu razlika u dužini veze i u zadovoljstvu vezom različitih kombinacija obrazaca afektivne vezanosti korišćena je analiza varijanse (ANOVA).

Tabela 2. Razlike u dužini veze različitih kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima.

F- statistik	Statistička značajnost
1.02	0.497

Različite kombinacije obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima međusobno se ne razlikuju po dužini veze na ovom uzorku ispitanika.

Tabela 3. Razlike u zadovoljstvu vezom kod ispitanika muškog pola.

F – statistik	Statistička značajnost
4.97	0.003

Nađena je razlika u zadovoljstvu vezom kod ispitanika muškog pola u okviru različitih kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima.

Tabela 4. Kombinacije obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima koje se međusobno razlikuju u zadovoljstvu vezom kod ispitanika muškog pola.

Kombinacije obrazaca	t-statistik	Statistička značajnost
sigurni – sigurni	2.72	0.016
sigurni – izbegavajući		
sigurni – sigurni	5.94	0.000
sigurni – bojažljivi		
sigurni – sigurni	3.10	0.006
preokupirani – sigurni		
sigurni – sigurni	4.33	0.001
preokupirani – bojažljivi		
sigurni – sigurni	6.98	0.000
izbegavajući – bojažljivi		
sigurni – sigurni	2.72	0.016
bojažljivi – izbegavajući		
sigurni – preokupirani	6.00	0.004
sigurni – bojažljivi		
sigurni – preokupirani	4.33	0.012
preokupirani – bojažljivi		
sigurni – preokupirani	6.35	0.001
izbegavajući – bojažljivi		
sigurni – bojažljivi	- 5.50	0.032
preokupirani – preokupirani		
preokupirani – preokupirani	5.563	0.011
izbegavajući – bojažljivi		

Nađeno je da se kombinacija u kojoj oba partnera pripadaju sigurnom obrascu afektivne vezanosti razlikuje od šest drugih kombinacija u zadovoljstvu vezom kod ispitanika muškog pola, što donekle potvrđuje naše pretpostavke.

Tabela 5. Razlike u zadovoljstvu vezom kod ispitanika ženskog pola.

F – statistik	Statistička značajnost
3.68	0.011

Nađena je razlika u zadovoljstvu vezom kod ispitanika ženskog pola u okviru različitih kombinacija obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima.

Tabela 6. Kombinacije obrazaca afektivne vezanosti u partnerskim odnosima koje se međusobno razlikuju u zadovoljstvu vezom kod ispitanika ženskog pola.

Kombinacije obrazaca	t-statistik	statistička značajnost
sigurni – sigurni	2.437	0.027
izbagavajući – bojažljivi		
preokupirani – sigurni	4.646	0.010
izbagavajući – bojažljivi		

U pogledu zadovoljstva vezom ispitanika ženskog pola nađena je razlika kombinacije u kojoj su oba partnera sigurna i kombinacije u kojoj je momak izbegavaćeg a devojka bojažljivog stila afektivne vezanosti, kao i razlika kombinacije u kojoj je momak preokupiranog a devojka sigurnog stila, i kombinacije u kojoj je momak izbegavaćeg a devojka bojažljivog stila afektivne vezanosti.

Diskusija

Razultati ovog istraživanja su donekle u saglasnosti sa istraživanjem Stefanović-Stanojević iz 2001. godine koje je sprovedeno u našoj sredini i na sličnom uzorku. Najzastupljenija kombinacija je ona u kojoj oba partnera pripadaju sigurnom obrascu partnerske afektivne vezanosti, što je saglasno sa rezultatima prethodnog istraživanja. Ova kombinacija je povoljna zbog toga što osobe koje pripadaju sigurnom obrascu afektivne vezanosti imaju dobru sliku i o sebi i o drugima i to im daje šansu da grade autentične, otvorene partnerske odnose. Kod ovih osoba postoji prijatnost zbog ostvarivanja bliskosti u partnerskim odnosima. Njihove partnerske veze odlikuju se poverenjem i postoji ravnoteža između potrebe za pripadanjem i potrebe za autonomijom. Takođe, partneri sigurnog stila afektivne vezanosti imaju i sposobnosti i volje da pruže odgovarajuću i efektivnu negu partneru koji za tim ima potrebu. U seksualnim odnosima ovi partneri teže obostranom zadovoljstvu i prisnosti. Kod ovih osoba postoji optimalno funkcionisanje bihevioralnih sistema afektivnog vezivanja, brižnosti i seksa što olakšava formiranje i održavanje stabilnih i obostrano zadovoljavajućih veza.

Druga i treća po zastupljenosti su kombinacije u kojima jedan partner pripada sigurnom obrascu a drugi partner preokupiranom obrascu afektivne vezanosti (sigurni obrazac kod momka a preokupirani kod devojke, i preokupirani obrazac kod momka a sigurni kod devojke). Osobe koje pripadaju preokupiranom obrascu polaze sa pozicije sopstvene manje vrednosti, u partnersku vezu se investiraju preterano, očekujući da će kvaliteti partnera (pozitivan model drugih) nadoknaditi njihove lične

manjkavosti. U vezi sa osobama sigurnog tipa afektivne vezanosti oni nailaze na poverenje, bliskost, otvorenost i pozitivno vrednovanje. Ovde postoji investiranost oba partnera u vezu, mada nešto veća onog partnera koji pripada preokupiranom obrascu afektivne vezanosti. Sve ovo može biti razlog umerene zastupljenosti ovog tipa veza.

U pogledu dužine veze nije nađena razlika između različitih kombinacija obrazaca partnerske afektivne vezanosti. Ovo je najverovatnije posledica toga što su u našem uzorku svi parovi bili sa približno istom dužinom veze, uglavnom su to veze od nekoliko godina. U nekom narednom istraživanju trebalo bi zahvatiti veći opseg parova što se tiče dužine veze i samim tim bi možda i rezultati bili nešto drugačiji.

Što se tiče zadovoljstva vezom, nađena je razlika između nekih kombinacija obrazaca partnerske afektivne vezanosti. Pretpostavka je bila da veza u kojoj oba partnera pripadaju sigurnom obrascu pruža najviše zadovoljstva partnerima zbog međusobnog poštovanja, razumevanja i podjednako investiranja. Ova pretpostavka je donekle potvrđena što se tiče zadovoljstva vezom kod ispitanika muškog pola, ali kod ispitanika ženskog pola ovo se ne ističe kao pravilo. Kod ispitanika muškog pola može se uočiti i više slučajeva u kojima više zadovoljstva pružaju one veze u kojima je bar jedan partner sigurnog stila afektivne vezanosti u odnosu na veze u kojima oba partnera pripadaju nekom od tri nesigurna obrasca afektivne vezanosti, što je u skladu sa nalazima nekih prethodnih istraživanja. Zanimljiv je nalaz da je veće zadovoljstvo ispitanika muškog pola u vezi u kojoj su oba partnera preokupiranog stila afektivne vezanosti nego u vezi u kojoj je momak sigurnog a devojka bojažljivog stila afektivne vezanosti. Veza u kojoj su oba partnera istog stila afektivne vezanosti može pružati zadovoljstvo partnerima s obzirom na podudarnost i ispunjenost očekivanja, o čemu govore nalazi nekoliko autora. S druge strane, veza sa osobom bojažljivog stila afektivne vezanosti može biti veoma haotična zbog njihove stalne rastrzanosti između potreba za zavisnošću i povlačenja usled nepoverenja u druge, što sveukupno nikako ne čini povoljnu klimu za razvijanje zadovoljstva. Razlike u pogledu zadovoljstva vezom koje su nađene kod ispitanika ženskog pola takođe pokazuju veće zadovoljstvo vezom kada su jedan ili oba partnera sigurnog stila afektivne vezanosti u odnosu na kombinaciju kada momak pripada izbegavajućem a devojka bojažljivom obrascu afektivne vezanosti.

Nije bilo moguće u potpunosti vršiti upoređivanje rezultata ovog istraživanja sa rezultatima iz prethodnih, s obzirom na to da nisu korišćeni isti merni instrumenti i da se donekle razlikuju ciljevi istraživanja. Ostaje potreba za daljim istraživanjima u ovoj oblasti i daljom proverom rezultata.

Literatura

1. Banse, R. (2004). Adult attachment and marital satisfaction: Evidence for dyadic configuration effects. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21, 273–282.
2. Brumbaugh, C. C. & Fraley, C. (2006). The evolution of Attachment in Romantic Relationships. In Mikulincer, M. & Goodman, G. S. (Ed.), *Dynamics of Romantic Love: attachment, caregiving and sex* (pp.71–101) New York: The Guilford Press.
3. Collins, N. L., Guichard, A. C., Ford, M. B., Feeney, B. C. (2006). Responding to Need in Intimate Relationships: Normative Processes and Individual Differences.

- In Mikulincer, M. & Goodman, G. S. (Ed.), *Dynamics of Romantic Love: attachment, caregiving and sex* (pp. 149–189). New York: The Guilford Press.
4. Hazan, C., Campa, M., Gur-Yaish, N. (2006). What is Adult Attachment?. In Mikulincer, M. & Goodman, G. S. (Ed.), *Dynamics of Romantic Love: attachment, caregiving and sex* (pp. 47–70) New York: The Guilford Press.
 5. Mikulincer, M. (2006). Attachment, Caregiving, and Sex within Romantic Relationships: A Behavioral Systems Perspective. In Mikulincer, M. & Goodman, G. S. (Ed.), *Dynamics of Romantic Love: attachment, caregiving and sex* (pp. 23–44) New York: The Guilford Press.
 6. Stefanovic-Stanojević, T. (2005). *Emocionalni razvoj ličnosti*. Niš: Filozofski fakultet u Nišu.

Mila Dosković

COMBINATIONS OF PATTERNS OF ATTACHMENT WITHIN ROMANTIC RELATIONSHIPS

Abstract

This research is based on the attachment theory of John Bowlby and Mary Ainsworth. The paper considers a number of different authors' point of view about the phenomenon of attachment in adults, especially within the romantic relationships. Close Relationships Questionnaire (Bartholomew & Shaver, 1988), containing 36 questions in the form of seven-level scale of assessment, was used in the research. Respondents were classified into four patterns of partner attachment: secure, avoidant, preoccupied, fearful. The main aim is to establish the frequency of different combinations of patterns of attachment within relationships, and the extent to which each combination is represented. Two control variables were also introduced: relationship length and relationship satisfaction. Research has shown that the most common combination is the one in which both partners belong to the secure pattern of attachment. In terms of relationship length, no statistically significant difference between different combinations of patterns of partner attachment was found. In terms of relationship satisfaction there is statistically significant difference between some combinations of patterns of partner attachment. There is a need for further research in this area and further evaluation of results.

Key words: Attachment, romantic relationships, combinations of patterns of partner attachment